Държавен архив - Смолян
Известия „Среднородопско краезнание“
Том първи. 1997

НОВОИЗДИРЕНИ ДОКУМЕНТИ ЗА СУЛТАНСКИ ЛОВ В ДОСПАТ ПРЕЗ 1715 ГОДИНА

Петко Груевски - София

При обработката на османските документи, съхранявани във фондовете на НБКМ, в последните години ни попаднаха различни материали, свързани с миналото на Родопите. Част от тях, макар и безразборно размесени с други документи, се оказаха свързани помежду си. Те се отнасят до подготовката за провеждането на султански лов през лятото на 1715 година в Доспат от султан Ахмед III, син на прочутия Мехмед IV Авджи.

Ловуването е едно от главните забавления на османските султани, придобили ритуални форми. Обикновено то се осъществявало в районите около лятната султанска резиденция Одрин, т.е. югоизточно и югозападно от града в гъсто наситените с гори склонове на Странджа и Източните Родопи.

В османските хроники, пък и в съвременните истории на Османската империя задължително се отделя внимание и на тези пищни, скъпи забавления.[1]

Най-ранният документ относно лова през 1715 година е ферман от 5 януари 1715 година на султан Ахмед III.[2] В него се казва: „ С благословията на всевишния господ съм решил лично да пътувам от Одрин за яйлъците Доспат“ .[3] Пътуващият султан ще е придружен с цяла свита негови придворни, харема му и войска за охрана. За да се придобие отчасти представа за свитата на едно султанско пътуване и неговите последици от икономически и материален характер, можем да цитираме един документ от 19 април 1688 година,[4] в който са изброени колите, необходими за пътуването на най-близките султански хора. За самия султан - една покрита кола тип „ кочи“ , една кола за харема му от същия тип, 4 такива коли за държавните мъже, за майката на султана - валиде султанката една кола „ кочи“ и една тип „ араба“ , по една кола за кафеджията на майката, за кадъната Умгюлсун, която навярно е любимката на султана, за първата, втората, третата и четвъртата кадъна, за кетхуда - и кадъна, за хазинедаря (ков-

чежника), за килерджията (иконома), за главния евнух на харема, за главния перач, две коли за работници, три коли за главния евнух и кафеджиите около него, пет коли „ къйкли" , т.е. изящно украсени, за самия султан, две за султанската майка и една за главния евнух, девет обикновени коли за различни нужди, или общо от трите вида коли - 41 броя, за които са предвидени 94 коня. За цялата свита, включая и войската, са закупени 570 коня.

Подобна голяма свита налага предварителни приготовления на провизий за хората и конете. За целта е трябвало да бъдат подготвени мензилите по предпочетения в 1715 година северен път - гъсто населен с мюсюлмани - през Харманли, Хасково, Пловдив и оттам по пътя за Пещера и Батак до Доспат. Съгласно нашия документ първият мензил след Одрин е Кемал чаири (дн. в Турция); след това мензилът Джисри Мустафа паша (дн. Свиленград), Харманлу, Урудере Семисче (дн. Клокотница), Каялу (Папазлу, дн. Поповица) и Пловдив. Нарежда се да се зарядят всички тези мензили с продоволствие от тези кази, а брашното и ечемикът да се закупят от Пловдив. За подготовката на мензилите в срок е определен устабашията Мехмед. Подобни устабашии биват назначавани и при други пътувания на султани или пък когато трябва да бъдат осигурявани особено важни пратеничества.[5]

Във фермана на няколко пъти изрично се напомня за абсолютно стриктното спазване на сроковете: „ Когато пристигне тази моя свещена заповед, тозчас още да се действува и по никакъв начин да няма поводи и причини за задържане и успокояване по въпроса" .

Устабашията по-нататък трябва лично да определи свое доверено лице към всеки един от споменатите мензили, за да могат „ определените храни час по-скоро да се доставят, складират и да бъдат готови на мястото си. Да се залягa с увеличено старание и усърдие по това. Да няма отлагане от немарливост и гледане през пръсти" .

За това как е бил подготвен един от тези мензили можем да научим от хюджет на кадията на Джесри Мустафа паша (Свиленград) от 8 януари 1715 година[6]. В него се обяснява, че в съда са се явили жители на Свиленград, спадащ към Одрин, както и на селата от същата каза: от с. Хабибче (дн. гр. Любимец) - Мустафа ходжа, син на Абдул Салям и Хасан челеби, син на Абдул Кадри; от с. Ихлаханлъ (дн. Момково, Хасковско) - Али, син на Месли и Муси, син на Ахмед; от с. Кура Огланлъ (неустановено) - Димитре, син на Коста и Михал, син на Яни; от с. Куюнли (дн. с. Овчарово, Харманлийско) - Димо терзи, син на Коста и Яни, син на Димитре; от с. Хисанлъ (Хисарлък, дн. Рогозиново, Харманлийско) - Ибрахим бей, син на Мехмед и Осман, син на Абделлетиф; от с. Сюлейманче (дн. с. Българин, Харманлийско) - Нурилах, син на Мехмед и Мехмед, син на Бусли; от с. Хас обасъ (дн. с. Шишманово, Харманлийско) - Халил чорбаджи, син на Мехмед и Сюлейман, син на Осман и др. Те заявяват, че: „ През настоящата щастлива година е решено и постановено височайше да се потегли за пасищата Доспат. Отговорника за мензила Дресре Мустафа паша, причината за документа, чиновника за събирането на мубаята в Одрин, хазар-

лък уста Мехмед ага [трябва] да събере и получи слама от населението на споменатата каза за мензила. Отредено е явилите се в съда да предадат и превозят на определеното място 1500 кантара слама, които предварително да се платят. За всеки кантар пренесена слама да се заплатят по 10 акчета плата за пренасянето, които също да бъдат получени от споменатия Мехмед ага" . Както е и станало.

Един подобен ферман и излишните указания в него повличат след себе си куп документация и преписка, съставяне на списъци и дефтери. В архива на Ориенталския отдел на НБКМ се намериха и други документи, потвърждаващи, че султанското пътуване през 1715 година действително се е състояло. Те разкриват и нови детайли от организацията на пътуването. Става въпрос за една молба до великия везир от двама батачани - Руси и Аврам, от 1 юли 1715 година. Те съобщават, че като дърводелци от Батак са доставили 1816 броя дъски във връзка с подготовката на пребиването на султанската свита. Искането им е да им бъде заплатено.[7] Трябва да се обърне внимание, че такова голямо количество дъски още по онова време позволява да се мисли, че бичкиджийските работилници в Батак, който също е мензил[8], са съществували още през 1715 година.

В молба от същата година, отправена от 18 души, се обяснява, че са построили „ода-и хумаюн" , императорски помещения, в които вероятно ще бъдат настанени султанът и неговата свита на мястото на ловуването.[9]

Най-сетне в отделен документ от нашата сбирка се нарежда да бъде поправена банята в гр. Неврокоп (Гоце Делчев), защото в града ще отседне султанският харем. В резултат на това с молба от 31 юли 1715 година баняджиите от Сироз Стоян и Мирко си искат парите за извършения ремонт на банята в хана в Неврокоп.[10]

Все във връзка с въпросния лов е един силно повреден документ - заповед от 22 юни 1715 година. На юруците, живеещи в околните на лова места, се забранява да доближават султанските шатри и да не пасат говедата си в охраняваните места, т.е. местата, които са на един час път разстояние от местата, през които ще мине придружаващата султана войска. Преди време по въпроса е била издадена заповед и сега, в момента на потеглянето на султана от Одринското поле, отново се напомня и нарежда в близост до приближаващия се султан да е чисто. Назначеният за целта ага да провери местата, където ще се отсяда.[11]

От документите не може да се съди категорично дали султанът и неговата свита са се върнали през Беломорска Тракия, т.е. по южния път и колко е траело това пътуване. Възниква и въпросът защо споменатите по-горе мензили се намират само в равнинната част на пътя, а след Пловдив в равнината не е споменат нито един мензил. Вероятно в дадения случай пътуващите са носели хранителните припаси със себе си.

Цитираните документи обаче позволяват не само да се възстановят много детайли на един султански лов, организиран по подобие на десетки други. Те хвърлят нова светлина върху миналото на района, върху етническата и поселищната му история, върху функционирането на османската

управленческа система тук и ежедневието на местното население.

БЕЛЕЖКИ, ИЗВОРИ И БИБЛИОГРАФИЯ

[1] Вж. данни за такъв лов на Мехмед IV Авджи, по време на който 379 души тържествено са приели исляма във: ВЕЛКОВ, А. Нови данни за помохамеданчване в Югоизточна Тракия. - В е к о в е, 1986, № 3, с. 73; ХАЙТОВ, Н. Девин. С., 1964, с. 22-26.

[2] ОАК 104/12 л. 65

[3] Доспат - историко-географска местност в Западните Родопи; яйлък - освен пасище, ливада, лятно пасище, в по-широк смисъл думата означава просторно планинско място, удобно за летуване и отдих.

[4] ОАК 24/1

[5] Вж. документираните с материали от Ориенталския отдел пътувания на Ракоци от Унгария или шведския крал Карл XII.

[6] НПТА XVIII 7/87

[7] Ориент. отдел. Все още несигнирани документи от фонда на отдела.

[8] ДИМИТРОВ, С. Документи за положението на населението в Разложка каза. - Р о д о п с к и сборник. Т. I. С. (БАН), 1965, с. 322

[9] Несигниран документ от фонда на Ориент. отдел поради обработка.

[10] НБКМ - БИА, Ф. 126, а.е. 62

[11] Ориент. отдел. Несигниран документ. Цг. Султански двор 19 джемазиахър 1127 г. II а .